

NOTA BENE

7 2021

Fenomén

31

Potulky za zvukmi

Mária Muhl

Mária Muhl, archív J. G.

Zvuk hrkotajúceho nákladného vlaku znie pre Jonáša ako jedinečný orchester, v prírode si zase rád zaspieva spolu so žabami kunkami žltobruchými. Miesta si pamätá podľa zvukov, ktoré si mnohí ani nevšimnú. Je vášnivý zberateľ húb, skúma ich do poslednej spóry. Nevšedný cestovateľ Jonáš Gruska.

Všetci sa túlame za nejakým cieľom. Niekoľko kvôli prírode, iný za kulinárskymi zážitkami či kultúrou. Jonáš cestuje z netradičného dôvodu. Je fascinovaný zvukmi okolo seba. Cestuje za nimi do odľahlých častí Slovenska, prespáva sám v horách, vyberie sa na salaš medzi ovce či nočným vlakom do Okoličného pri Liptovskom Mikuláši, aby v tichosti nadránom nahrával zvuky kostola.

Rozprávajúce rastliny

Všetko začalo na škole v Holandsku pred takmer desiatimi rokmi.

Študoval sonológiu, čiže zvuky, v Haagu, a experimentoval so zvukmi. Postupne sa z nahrávacieho štúdia vybral do terénu. Bol to pre neho prirodzený vývoj. „Keď som sa vrátil domov, začal som za zvukmi cestovať, vyhľadávam odľahlé lokality, napríklad salaš na východe Slovenska či prekladisko vlakov v Čiernej nad Tisou.“

Jonášov koníček a široké vedomosti o zvuku sa prepojili s pracou. Založil kultúrne centrum LOM v Bratislave. Má malé vydavateľstvo, vďaka ktorému poskytuje zázemie experimentálnej, improvizovanej hudbe i terénnym či surovým nahrávkam,

ktoré nie sú komponované do hudby. Vlastní viac ako päťdesiat druhov mikrofónov, ktorými vie nahrávať zvuky pod vodou či vibrácie zeme. Jednou z jeho najväčších výziev je zaznamenať čisté zvuky pod vodou pomocou hydrofónu. „Baví ma nahrávať zvuky rastlín, ktoré produkujú pod vodou rôzne plyny, vďaka fotosyntéze vzniká kyslík a ten v bublinkách ide hore. To všetko sa dá nahrať,“ hovorí o svojich snoch. Hydrofónov má niekoľko, ale ani jeden zatiaľ nie je bez šumu a dostatočne dobrý pre jeho citlivé uši.

Jonáš má široký pracovný záber. Pre Slovenskú národnú galériu zdokumentoval zvuky kláštorného kos-

tola v Okoličnom. Pre neho to bolo náročné, cestoval celú noc vlakom, aby sa ráno o piatej mohol nerušene pustiť do práce. Nemá vodičák, a tak využíva hromadnú dopravu a bicykel. „Snímal som, ako chodím po kostole, ako vo zvonici fúka prieval, ako niekto listuje v modlitebnej knižke, zvuk sadania si do starej lavice,“ s úsmevom opisuje svoju prácu. Jonáš dokumentuje nezvyčajné jemné odtiene prostredia. Nahráva si antropofónne zvuky, ktoré vyrába človek, ale aj biofónne, čisté zvuky prírody. Niektoré zvuky zostávajú ako surové nahrávky bez zásahov, iné upravuje a používa vo svojej experimentálnej hudbe.

Vynálezca

„Zaujíma ma zvuk v celom svojom spektre, čiže aj z psychoakustického rozmeru, jeho fyzika, zaznamenávanie, a tak som začal vyrábať špeciálne mikrofóny,“ hovorí Jonáš. Nazval ich Elektrouši. Dokážu zachytiť zmenu v elektromagnetických poliach. „Je to úplne iná dimenzia informácií. Nie sú to originálne zvuky, ale niečo, čo sa deje v elektromagnetickom poli, napríklad telefónu, čo my nedokážeme vnímať, nemáme na to zmysly, ale vo výsledku je to počuť ako zvuk,“ vysvetluje zanietene. Jeho predchádzajúce mikrofóny Elektrosluch využili tvorcovia, ktorí pre Netflix natáčali film iBoy. Teraz sa každá nová várka mikrofónov rozpredá doslova za tri minúty. Okrem toho robí aj geofóny, ktoré zas snímajú vibrácie zeme.

V teréne vytvára príbeh o priesotre vďaka dvom mikrofónom. Máme dve uši a aj on sa snaží priblížiť sa čo najviac k realite. „Keď som bol nahrávať ovce na salaši, tak som si urobil taký totem. Hore boli mikrofóny a dolu nahrávacie zariadenia. Nechal som techniku medzi zvieratami a z diaľky sledoval, aby do toho nejaká ovca nedrgla,“ opisuje svoje improvizované prírodné štúdio. Počas svojich výjazdov urobí niekoľko hodín nahrávok, ktoré potom delí a využíva na ďalšiu prácu. Samotné nahrávanie prírody si vyžaduje trpezlivosť. Pri nahrávaní lúčnych koníkov rozloží mikrofóny na mieste, kde ich je veľa, odíde a čaká pätnásť minút,

či sa opäť pustia do koncertovania, ktoré pripomína zvuk pílk. Keď chce nahrať čistú prírodu, cestuje niekoľko hodín mimo Bratislavu. Počas prípravy na mape hľadá, kde sú najbližšie továrne, obydlia, bane. Snaží sa nájsť zvukovo čo najčistejšie prostredie, aj keď napríklad lietadlám sa vyhnúť nedá. Niekoľko, naopak, ľudský element dokáže vytvoriť zaujímavú vec. Nahrávky neskôr vydáva vo vlastnom vydavateľstve, používa pri vystúpeniach alebo ich ďalej hudobne spracúva. Vo svojom odbore je medzinárodne známy. Medzi zvukovými umelcami, lovčami či dokumentaristami zvukov.

Odtiene

Jedným z najfascinujúcejších zvukov sú zvuky žaby kunky žltobruchej v dunajských luhoch. Vydáva špecifický zvuk na svoju lokализáciu. „Nie je to kŕkanie, ale pekný tón. Keď je ich veľa pokope, je to magické,“ opisuje svoj oblúbený zvuk Jonáš. Z mestských zvukov má najradšej, keď do seba narážajú kovové štruktúry a generujú zvuky. Pri Dunaji nahráva, ako vlny prechádzajú cez duté kovové pontóny. Keď do seba narazia, vydajú mechanické spomalené zvuky. „Super sú vlaky, hlavne nákladné. V ich podvozku sa deje veľa zvukových vecí so špecifickým rytmom. Sú také surové, nie sú nijak odhlučnené,“ farbisto a presne opisuje jednotlivé detaily skúsený lovec. Počúvať s takýmto vysvetlením a vnímaním vlak je zážitok. Stačí zatvoriť oči a sústrediť sa na rytmus a harmóniu.

Opakom vydávania zvukov je ticho. „To je taká smrť. Je to absencia všetkých živých vibrácií,“ potichu povie Jonáš. Absolútne ticho však v podstate neexistuje. Najviac sa k tomu približujú anechoické komnaty, ako sa nazývajú najviac odhlučnené miestnosti, kam nepreniká žiadny zvuk z okolia. Tu človeku scítlivejú uši natoľko, že po krátkej dobe dokáže počuť vlastný tlkot srdca a zvuky svojho tela. „Je to zaujímavé miesto na akustické fyzikálne experimenty. Keď sa stretnú dva zvuky v jednom bode, tak sa dokážu vynulovať a vznikne hluchý bod,“ vysvetluje Jonáš, ktorý mal možnosť vyskúšať si pobyt v takejto špe-

ciálnej miestnosti v Holandsku. Je to však neprirodzené a človek dlho na takom mieste nedokáže vydržať.

Bádateľ húb

Jonáš objavil v sebe pred dvomi rokmi ďalšiu vášeň. Kamarátka mu darovala sadbu hlivy ustricovej. Na kávovom odpade v pohári vypesťoval krásnu veľkú hlivu. Vyrástla a s ňou aj jeho nová záľuba. Huby sa stali prioritou, do lesa chodí niekoľkokrát do týždňa, často na päťhodinové prechádzky. Skúma huby a ich prepojenie v ekosystéme. Bez nich by nedokázalo existovať takmer deväťdesiat percent rastlín. Svet húb je jedinečný, farebný, rozmanitý. Zatiaľ ich hlavne fotí ako celky i detaľy, pozoruje pod mikroskopom, sleduje v prostredí.

Jedným z jeho nových projektov je sledovanie lišajníkov na petržalských betónoch, múrikoch, sochách. „Je fascinujúce, čo tu žije. Mnohé sú maličké, ale pritom rastú aj tridsať rokov. Zažili ešte socializmus, sú to takí pamätníci,“ so záujmom o nich hovorí novodobý hubár. Z lišajníkov sa vďaka ich pomalému rastu pri tom dá čítať ako z letokruhov.

Okrem zbierania a jedenia húb hľadá Jonáš ich význam v prírode, účinky, zloženie. Svet húb prirováva k svetu ľudí, ľudia aj huby žijú v spoločenstvách a vzájomne spolu nažívajú. Jonáš Gruska usporiadal dva ročníky festivalu húb mykoLom. Všimol si, že mnogých ľudí to nاشtartovalo k vlastným projektom o hubách, a tak sa stala táto komunita akoby podhubie, z ktorého vyrastajú nové časti.

Ked' sa Jonáš do niečoho pustí, ide do hľbky. Báda, skúma, hľadá, prepája fyziku s biológiou, prírodu s umením. Túla sa mestami a prírodou, za zvukmi, hubami a lišajníkmi. Je priekopníkom a inšpiráciou pre svoje okolie.

1 (str. 31): Pred dvomi rokmi objavil Jonáš vášeň pre huby.

2 Jonáš Gruska cestuje za nahrávaním zvukov.

3 Nahrávanie zvukov v prírode.

4 Jonáš počas nahrávania v kostole.

NOTA BENE

7 2021

Fenomén

33